

ปัญหาการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีที่เด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดอาญา¹

อังฉรา ศิลปพรหมมาศ²

จากการศึกษากฎหมายเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 จะเห็นได้ว่ากระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชนของไทยมีที่มาจากแนวคิด “เด็กไม่ใช่อาชญากร” และพัฒนาต่อเนื่องภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child : CRC) ซึ่งให้ความสำคัญกับประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นหลัก แม้กฎหมายดังกล่าวจะมีเจตนารมณ์ที่ดีในการป้องกันการตีตราและสร้างโอกาสให้เด็กกลับตนเป็นคนดีของสังคม แต่ในทางปฏิบัติกลับปรากฏปัญหาในด้านของสิทธิผู้เสียหายที่ยังไม่ได้รับการคุ้มครองอย่างเพียงพอและสมดุล โดยเฉพาะในกรณีที่กฎหมายให้อำนาจในการนำมาตรการพิเศษมาใช้ หรือกรณีที่ไม่สามารถบังคับคดีเยียวยาความเสียหายได้อย่างแท้จริง ทั้งที่ผลของการกระทำได้สร้างความเสียหายต่อสิทธิและประโยชน์โดยตรงของผู้เสียหาย

การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีที่เด็กหรือเยาวชนเป็นผู้กระทำความผิดอาญาเป็นประเด็นที่มีความละเอียดอ่อน เนื่องจากเป็นการประสานกันระหว่างหลักการคุ้มครองสิทธิเด็กซึ่งเน้นการแก้ไข ฟื้นฟู และพัฒนาเด็กให้กลับตนเป็นคนดีของสังคม กับหลักการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายซึ่งมุ่งให้ความเป็นธรรม และเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิด จึงมุ่งพิจารณาว่ากฎหมายและกระบวนการยุติธรรมไทยสามารถสร้างดุลยภาพระหว่างสองหลักการดังกล่าวได้เพียงใด ทั้งในเชิงเนื้อหาของบทบัญญัติและการนำไปปฏิบัติจริงในกระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชน ซึ่งเกิดเป็นประเด็นปัญหา ดังต่อไปนี้

1. ปัญหาการใช้สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในกรณีใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญากับผู้ต้องหาที่เป็นเด็กหรือเยาวชน

เมื่อเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดอาญาและถูกจับกุมหรือเข้ามอบตัวต่อพนักงานสอบสวน พนักงานสอบสวนจะนำตัวเด็กหรือเยาวชนไปศาลพร้อมกับยื่นคำร้องขอให้ศาลตรวจสอบการจับกุมหรือคำร้องขอให้ศาลควบคุมตัวไว้ในระหว่างสอบสวน แล้วแต่กรณี และมีหนังสือแจ้งการดำเนินคดีกับเด็กหรือเยาวชนไปยังผู้อำนวยการสถานพินิจ ภายหลังที่ผู้อำนวยการสถานพินิจได้รับแจ้งและพิจารณาแล้วเห็นว่า เป็นคดีที่อยู่ในหลักเกณฑ์จะนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีมาใช้ได้ จึงให้จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติ

¹บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระ เรื่อง ปัญหาการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีที่เด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดอาญา โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์ ดร.ปภาศรี บัวสวรรค์ และคณะกรรมการสอบ คือ ศาสตราจารย์ ดร.สุมาลี วงษ์วิชิต และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมชาย รัตนชื่อสกุล

²นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิทยบริการเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครศรีธรรมราช คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

โดยมาตรการดังกล่าวกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 86 ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจมีอำนาจพิจารณาให้จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติโดยไม่ต้องฟ้องเด็กหรือเยาวชนเป็นคดีต่อศาลได้ ภายใต้หลักเกณฑ์และเงื่อนไข ดังต่อไปนี้

1. เป็นคดีอาญาที่เด็กหรือเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิดซึ่งมีอัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกไม่เกิน 5 ปี ไม่ว่าจะมิโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม
2. เด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำก่อนฟ้องและให้ความยินยอมในการจัดทำแผนฯ และให้ความยินยอมกับแผนที่จัดทำขึ้น
3. ในคดีที่มีผู้เสียหาย ผู้เสียหายให้ความยินยอมในการจัดทำแผนฯ และให้ความยินยอมกับแผนที่จัดทำขึ้น
4. เด็กหรือเยาวชนต้องไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกมาก่อนหรือเคยได้รับโทษจำคุกแต่เป็นความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ
5. ผู้อำนวยการสถานพินิจเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนอาจกลับตนเป็นคนดีได้
6. พนักงานอัยการเห็นชอบและให้ดำเนินการตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู³

ทั้งนี้ การพิจารณาให้จัดทำแผนฯ ตามที่มาตรา 86 กำหนดไว้นี้ ถือเป็นดุลพินิจของผู้อำนวยการสถานพินิจ ภายใต้เงื่อนไขของกฎหมายที่จะนำมาตรการพิเศษมาใช้ในชั้นก่อนฟ้องคดี และเมื่อเด็กหรือเยาวชนได้ปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามที่กำหนดไว้ครบถ้วนแล้ว ผู้อำนวยการสถานพินิจจะรายงานผลการปฏิบัติตามแผนไปยังพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องคดี ส่งผลให้เด็กและเยาวชนไม่ถูกดำเนินคดีในศาล

ในคดีที่มีผู้เสียหายและแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูกำหนดให้เด็กหรือเยาวชนชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย แต่เด็กหรือเยาวชนไม่ปฏิบัติตามแผนฯ ดังกล่าว ผู้อำนวยการสถานพินิจจะรายงานการไม่ปฏิบัติตามแผนฯ ไปยังพนักงานอัยการสั่งฟ้องคดี เมื่อเด็กหรือเยาวชนถูกดำเนินคดีในศาล ผู้เสียหายต้องไปใช้สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 44/1 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพื่อเรียกร้องค่าเสียหายอีกครั้ง โดยบทบัญญัติดังกล่าวกำหนดให้ในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ผู้เสียหายที่ได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ ได้รับความเสื่อมเสียต่อเสรีภาพ ชื่อเสียง หรือได้รับความเสียหายแก่ทรัพย์สินจากการกระทำความผิดของจำเลย สามารถยื่นคำร้องขอให้บังคับชดเชยค่าสินไหมทดแทนแก่ตนได้

เมื่อพิจารณาจากขั้นตอนตามกฎหมายดังกล่าวจะเห็นได้ว่าก่อให้เกิดความยุ่งยากและภาระแก่ผู้เสียหายในการได้รับการเยียวยาจากจำเลย เพราะต้องดำเนินการเรียกร้องค่าเสียหายถึง 2 ครั้ง ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด เช่น คดีขักรบประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายสาหัส ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 300 กฎหมายกำหนดอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกิน 3 ปี เป็นคดีที่เข้าเงื่อนไขตามมาตรา 86 แต่หากพิจารณาในส่วนของผู้เสียหายจะเห็นได้ว่าผู้เสียหายได้รับบาดเจ็บถึงขั้นสาหัส ไม่ว่าจะทุพพลภาพ หรือป่วยเจ็บ

³พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553, มาตรา 86.

เรื่อรังจนถึงตลอดชีวิต หรือเสียแขน ขา อวัยวะอื่นใด ฯลฯ เหล่านี้ ล้วนเป็นผลกระทบร้ายแรงทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และความเสียหายแก่ทรัพย์สิน ตลอดจนภาระค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลและสูญเสียรายได้ ในระหว่างรักษาตัว ซึ่งหากเด็ก (รวมถึงเยาวชน) และผู้เสียหายให้ความยินยอมในการจัดทำแผนฯ และในแผนมีการตกลงชดใช้ค่าเสียหายให้กับผู้เสียหาย มีการตกลงกันให้ชำระค่าเสียหาย โดยให้ผ่อนชำระกัน เป็นงวด และมีเงื่อนไขให้เด็กบำเพ็ญประโยชน์หรือทำงานบริการสังคม 20 ชั่วโมง แต่ในท้ายที่สุด หากเด็ก หรือเยาวชนไม่ชดใช้ค่าเสียหายให้ผู้เสียหายตามที่กำหนดในแผนฯ พนักงานสอบสวนจะดำเนินคดีในส่วน อาญากับเด็กหรือเยาวชน เพื่อให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องต่อศาล ส่วนผู้เสียหายต้องไปยื่นคำร้องขอให้ชดใช้ ค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 44/1 เพื่อเรียกร้องค่าเสียหายอีกครั้ง ทั้งที่จริงแล้วได้มีการตกลงชดใช้ ค่าเสียหายไว้แล้วตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู และผู้เสียหายไม่ได้ประสงค์ที่จะดำเนินคดีกับเด็กในทางอาญา เพียงแต่อยากได้รับการชดเชยเยียวยาความเสียหายเท่านั้น แต่เมื่อข้อตกลงในส่วน of ค่าเสียหายตามแผนฯ ไม่มีผลบังคับใช้ในทางกฎหมายที่จะเป็นหลักประกันความเสียหายให้กับผู้เสียหายได้อย่างคำร้องขอให้ ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 44/1 ที่สามารถบังคับคดีได้ ทำให้คดีที่นำมาตราการพิเศษแทนการ ดำเนินคดีในชั้นก่อนฟ้องมาใช้บังคับแล้วต่อมาเด็กหรือเยาวชนไม่ปฏิบัติตามแผนฯ ผู้เสียหายต้องดำเนินการ เรียกร้องให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนถึง 2 ครั้ง ครั้งแรกคือการเรียกร้องในชั้นมาตรการพิเศษแทนการ ดำเนินคดี โดยตกลงกันชำระค่าเสียหายแล้วกำหนดไว้ในแผนฯ ครั้งที่ 2 (เมื่อเด็กหรือเยาวชนไม่ชำระ ค่าเสียหายตามข้อตกลงในแผนฯ) คือการเรียกร้องในชั้นศาลโดยยื่นคำร้องขอให้ศาลบังคับให้จำเลยชดใช้ ค่าสินไหมทดแทน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 ก่อให้เกิดความยุ่งยาก สูญเสีย ี่งเวลาและค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ด้วยเหตุที่กฎหมายกำหนดให้ฟ้องยังศาลเยาวชนและครอบครัวซึ่งมีเขต อำนาจในท้องที่ที่เด็กหรือเยาวชนมีถิ่นที่อยู่ปกติ ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธี พิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 95 ทั้งเป็นภาระแก่ผู้เสียหายที่ต้องดำเนินการซ้ำซ้อน ในการเรียกร้องสิทธิในมูลค่าความเสียหาย ซึ่งในการจัดทำแผนฯ หากข้อตกลงส่วนแบ่งที่กำหนดในแผนฯ สามารถนำไปใช้บังคับได้ในชั้นศาล ผู้เสียหายก็ไม่ต้องเสียเวลา ภาระค่าใช้จ่ายในการดำเนินการยื่นคำร้อง ในชั้นศาลอีก

2. ปัญหาการพิจารณาคดีส่วนแบ่งกรณีศาลมีคำสั่งยุติคดีตามมาตรการแทนการพิพากษาคดี

เมื่อเด็กหรือเยาวชนถูกฟ้องและมีการพิจารณาคดีเสร็จสิ้นแล้ว แต่ศาลเห็นว่าคดียังไม่สมควร จะมีคำพิพากษา หรือได้รับคำร้องขอจากบิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย และศาลสอบถามผู้เสียหายแล้วส่งปล่อยตัวจำเลยชั่วคราวโดยกำหนดเงื่อนไขให้ปฏิบัติ หรือส่งตัวจำเลยไป อยู่ในความดูแลของสถานพินิจ หรือสถานอื่นที่ดั่งขึ้นตามกฎหมาย ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและ ครอบครั้วและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 132 ซึ่งเป็นการใช้ดุลพินิจ นำมาตรการแทนการพิพากษาคดีมาใช้บังคับกับจำเลย ต่อมาเมื่อจำเลยปฏิบัติตามเงื่อนไขและภายใน ระยะเวลาที่กำหนดครบถ้วนแล้ว ศาลจึงมีคำสั่งยุติคดี จำหน่ายคดีออกจากสารบบความ และมีคำสั่งในเรื่อง ของกลาง โดยไม่มีคำพิพากษาเกี่ยวกับการกระทำผิดของจำเลย ทำให้สิทธิภาคีอาญามาฟ้องระงับไป

ทั้งนี้ ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 133 วรรคหนึ่ง ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อจำเลยที่ไม่ต้องมีคดีอาญาติดตัว

เมื่อคดีดังกล่าวที่ศาลนำมาตราการแทนการพิพากษาคดีมาใช้ พนักงานอัยการโจทก์ได้มีคำขอท้ายฟ้องให้จำเลยคืนทรัพย์สินหรือชดใช้ราคา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 หรือมีผู้เสียหายใช้สิทธิเรียกร้องในทางแพ่ง หากคู่ความไม่สามารถตกลงทำสัญญาประนีประนอมยอมความ ระบุข้อพิพาทกันได้ ศาลต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาส่วนแพ่งต่อไป ซึ่งในการพิพากษาคดีส่วนแพ่ง ศาลต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีส่วนอาญา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 46 ประกอบพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 6 ทั้งข้อเท็จจริงที่ปรากฏในคดีอาญาซึ่งจะผูกพันคดีส่วนแพ่ง คดีส่วนอาญาดังกล่าวต้องถึงที่สุดแล้ว แม้ในมาตรา 47 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะกำหนดให้คำพิพากษาคดีส่วนแพ่งต้องเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายอันว่าด้วยความรับผิดชอบของบุคคลในทางแพ่ง โดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าจำเลยต้องคำพิพากษาว่าได้กระทำความผิดหรือไม่ การที่ศาลมิได้มีคำพิพากษาเกี่ยวกับการกระทำความผิดของจำเลย แต่นำมาตรการแทนการพิพากษาคดีมาใช้ จึงไม่มีคำพิพากษาคดีส่วนอาญาที่จะนำมาฟังเป็นเหตุในคดีแพ่ง จึงเกิดเป็นประเด็นในคำพิพากษาฎีกาปี 2562⁴ เรื่องหนึ่ง ซึ่งสรุปใจความได้ว่า คดีนี้พนักงานอัยการเป็นโจทก์ยื่นฟ้องจำเลยที่เป็นเด็กหรือเยาวชนในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา และมีคำขอท้ายฟ้องให้ศาลสั่งให้จำเลยคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินให้แก่ผู้เสียหาย ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 ซึ่งปรากฏว่าคดีนี้ศาลชั้นต้นมิได้มีคำพิพากษาเกี่ยวกับการกระทำความผิดของจำเลย เนื่องจากใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 กำหนดเงื่อนไขให้จำเลยปฏิบัติ เมื่อจำเลยได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขภายในระยะเวลาที่กำหนดครบถ้วนแล้ว ศาลมีคำสั่งยุติคดี จำหน่ายคดีออกจากสารบบความ และมีผลให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องเป็นอันระงับตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 133 วรรคหนึ่ง จึงทำให้คำขอในคดีส่วนแพ่งของพนักงานอัยการที่ให้จำเลยคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินตกไปด้วย และต่อมาพนักงานอัยการโจทก์ได้ยื่นอุทธรณ์ ฎีกา กระทั่งศาลฎีกามีคำพิพากษาเป็นฎีกานี้ โดยศาลฎีกาวินิจฉัยว่าเฉพาะสิทธินำคดีอาญามาฟ้องเท่านั้นที่เป็นอันระงับ หากได้มีผลให้สิทธิในการได้ทรัพย์สินคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินซึ่งเป็นสิทธิในคดีส่วนแพ่งของผู้เสียหายระงับไปด้วย ที่ศาลชั้นต้นไม่วินิจฉัยและมีคำสั่งคำขอในส่วนนี้และศาลอุทธรณ์พิพากษายืนตามคำสั่งศาลชั้นต้นที่ไม่ได้มีคำสั่งตามคำขอท้ายฟ้องของโจทก์มานั้น ศาลฎีกาไม่เห็นพ้องด้วย

จากกรณีดังกล่าวเมื่อพิจารณาแล้วเห็นได้ว่าบทบัญญัติในมาตรา 132 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ที่กำหนดให้ศาลใช้ดุลพินิจ

⁴คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3637/2562.

นำมาตรการแทนการพิพากษาคดีมาใช้และเมื่อจำเลยได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขภายในระยะเวลาครบถ้วนแล้ว ตามมาตรา 133 วรรคหนึ่ง ให้ศาลสั่งยุติคดีโดยไม่ต้องมีคำพิพากษาเกี่ยวกับการกระทำความผิดของจำเลย เว้นแต่คำสั่งเกี่ยวกับของกลาง และให้ถือว่าสิทธิภาคีอาญาฟ้องเป็นอันระงับ โดยไม่กล่าวถึงคำร้องขอ ในส่วนแพ่งที่ยื่นเข้ามาในคดีอาญาตามมาตรา 43 หรือและมาตรา 44/1 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ดังนั้นแล้ว จึงเห็นควรมีการกำหนดให้มีการชดใช้ค่าเสียหายในคดีที่ศาลจะนำมาตรการแทนการพิพากษาคดีมาใช้บังคับกับจำเลยไว้โดยชัดเจนในพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวอย่างเช่นที่กำหนดคำสั่งในเรื่องเกี่ยวกับของกลาง โดยไม่ต้องให้ผู้เสียหายไปฟ้อง เป็นคดีแพ่งแยกต่างหากอีกเรื่องหนึ่ง

3. ปัญหาการบังคับคดีส่วนแพ่งในคดีที่จำเลยเป็นเด็กหรือเยาวชน

ในคดีที่เด็กหรือเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา และมีบุคคลได้รับความเสียหาย เมื่อศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งให้จำเลยคืนทรัพย์สินหรือใช้ราคาแทนทรัพย์สินแก่ผู้เสียหายตามคำขอของพนักงานอัยการ มาตรา 43 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหาย ตามมาตรา 44/1 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ต่อมาจำเลยไม่ปฏิบัติตามคำพิพากษา ผู้เสียหายซึ่งเป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาในคดีส่วนแพ่งขอให้ศาลออกหมายบังคับคดีเอากับทรัพย์สินของจำเลย แต่กลับไม่ได้รับการชดใช้เยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น

เนื่องจากในคดีที่เด็กหรือเยาวชนเป็นจำเลย เด็กหรือเยาวชนไม่มีรายได้จากการประกอบอาชีพ ด้วยยังอยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียนยังต้องพึ่งพาอาศัยการเลี้ยงดูจากบิดามารดา ผู้ปกครอง ไม่มีทรัพย์สินที่จะนำมา บังคับคดีขายทอดตลาดนำเงินมาชำระค่าเสียหายตามคำพิพากษาได้ จึงเป็นปัญหาว่าในคดีอาญาที่เด็กและเยาวชนเป็นจำเลยอยู่ในอำนาจของศาลเยาวชนและครอบครัว แม้ศาลจะมีคำพิพากษาและออกหมายบังคับคดีแล้วก็ไม่สามารถบังคับคดีได้อย่างแท้จริงทั้งที่หากเป็นคำพิพากษาในคดีอาญาทั่วไป ผู้เสียหายมีโอกาสดำเนินการชดใช้เยียวยาได้มากกว่า

จากที่กล่าวมาข้างต้น กรณีนี้เป็นคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา กล่าวคือคดีแพ่งที่มีมูลมาจากการกระทำความผิดทางอาญา ผู้เสียหายในคดีของศาลเยาวชนและครอบครัวมีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทน โดย 1. พนักงานอัยการมีคำขอให้คืนทรัพย์สินหรือใช้ราคาตามมาตรา 43 2. ผู้เสียหายใช้สิทธิยื่นคำร้องขอให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเข้าไปในคดีอาญาตามมาตรา 44/1 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ทั้ง 2 กรณีที่กล่าวมานี้ได้รับยกเว้นไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมศาล และไม่ต้องขออนุญาตฟ้องจากผู้อำนวยการสถานพินิจ 3. ผู้เสียหายฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาด้วยตนเองต่อศาลเยาวชนและครอบครัวตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 40 กรณีนี้ต้องได้รับอนุญาตจากผู้อำนวยการสถานพินิจ ตามบทบัญญัติในมาตรา 99 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 และต้องชำระค่าธรรมเนียมศาลตามทุนทรัพย์ที่ฟ้อง และเมื่อพิจารณาความรับผิดชอบบุคคลในทางแพ่งจะเห็นได้ว่าในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 ประกอบมาตรา 429 กำหนด

ไว้ว่าบุคคลใดแม้ไร้ความสามารถเพราะเป็นผู้เยาว์หากได้กระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อเป็นเหตุให้บุคคลอื่นได้รับความเสียหายย่อมต้องรับผิดชอบในผลที่ตนได้กระทำนั้น ดังนั้น เด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดละเมิดต่อบุคคลอื่น ไม่อาจอ้างความเป็นเด็กหรือผู้เยาว์เพื่อเลี่ยงความรับผิดชอบได้

นอกจากนี้ในมาตรา 429 และมาตรา 430 ยังได้กำหนดให้บิดา มารดา หรือบุคคลซึ่งดูแลเด็กหรือเยาวชนต้องร่วมรับผิดชอบกับเด็กหรือเยาวชนในการทำละเมิดด้วย แต่ศาลเยาวชนและครอบครัวมีอำนาจพิจารณาคดีอาญาที่ต้องหาว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิด คดีอาญาที่รับโอนมาจากศาลธรรมดา ตามมาตรา 97 วรรคหนึ่ง คดีครอบครัว คดีคุ้มครองสวัสดิภาพ หรือคดีอื่นที่มีกฎหมายบัญญัติให้อยู่ในอำนาจหน้าที่ศาลเยาวชนและครอบครัว ทั้งนี้ ตามบทบัญญัติในมาตรา 10 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ดังนั้น เด็กหรือเยาวชนเท่านั้นที่จะต้องรับผิดชอบจากการกระทำความผิดอาญาในเขตอำนาจศาลเยาวชนและครอบครัว ผู้เสียหายไม่อาจฟ้องบิดา มารดา บุคคลซึ่งรับดูแลเด็กหรือเยาวชนเป็นจำเลยร่วมเพื่อให้ร่วมรับผิดชอบค่าใช้จ่ายค่าสินไหมทดแทนต่อศาลเยาวชนและครอบครัวได้ จึงเป็นอุปสรรคในการเรียกร้องให้ชดเชยค่าสินไหมทดแทนและการบังคับคดีในส่วนแบ่ง

ดังนั้น จึงเห็นควรแก้ไขบทบัญญัติในพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวในเรื่องอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลเยาวชนและครอบครัว เพื่อให้มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่บิดา มารดา หรือบุคคลอื่นซึ่งรับดูแลเด็กหรือเยาวชน ต้องร่วมรับผิดชอบในทางแพ่งกับจำเลยที่เป็นเด็กหรือเยาวชนด้วย จะทำให้ผู้เสียหายที่ถูกเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดอาญามีโอกาสได้รับการชดเชยเยียวยาเพิ่มมากขึ้น และทำให้การบังคับคดีเกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง

จากการศึกษาค้นคว้าปัญหาการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีที่เด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดอาญา ผู้ศึกษาพบว่า มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ปัญหาการใช้สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในกรณีใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญากับผู้ต้องหา

ผู้ศึกษาเห็นควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 88 จากเดิมบัญญัติว่า

“ผู้มีหน้าที่ปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนั้น หากฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตาม ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจรายงานให้พนักงานอัยการทราบและแจ้งให้พนักงานสอบสวนดำเนินคดีต่อไป

เมื่อมีการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูครบถ้วนแล้ว ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจรายงานให้พนักงานอัยการทราบ หากพนักงานอัยการเห็นชอบให้มีอำนาจสั่งไม่ฟ้องเด็กหรือเยาวชนนั้น คำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการให้เป็นที่สุด และสิทธินำคดีอาญามาฟ้องเป็นอันระงับ ทั้งนี้ ไม่ตัดสิทธิผู้มีส่วนได้เสียที่จะดำเนินคดีส่วนแพ่ง และให้ผู้อำนวยการสถานพินิจรายงานคำสั่งไม่ฟ้องให้ศาลทราบ”

แก้ไขเป็น “ผู้มีหน้าที่ปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนั้น หากฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตาม ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจรายงานให้พนักงานอัยการทราบและ

แจ้งให้พนักงานสอบสวนดำเนินคดีต่อไป และในกรณีที่มีข้อตกลงเรื่องค่าเสียหายกำหนดไว้ในแผนแก้ไข บำบัดฟื้นฟู ให้ถือว่าข้อตกลงดังกล่าวมีผลเป็นการยื่นคำร้องขอให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในทันทีที่ พนักงานอัยการยื่นฟ้องจำเลยต่อศาล

เมื่อมีการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูครบถ้วนแล้ว ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจรายงานให้ พนักงานอัยการทราบ หากพนักงานอัยการเห็นชอบให้มีอำนาจสั่งไม่ฟ้องเด็กหรือเยาวชนนั้น คำสั่งไม่ฟ้อง ของพนักงานอัยการให้เป็นที่สุด และสิทธิภาคีอาญามาฟ้องเป็นอันระงับ ทั้งนี้ ไม่ตัดสิทธิผู้มีส่วนได้เสีย ที่จะดำเนินคดีส่วนแพ่ง และให้ผู้อำนวยการสถานพินิจรายงานคำสั่งไม่ฟ้องให้ศาลทราบ”

2. ปัญหาการพิจารณาคดีส่วนแพ่งกรณีศาลมีคำสั่งยุติคดีตามมาตรการแทนการพิพากษาคดี

ผู้ศึกษาเห็นควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดี เยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 133 จากเดิมบัญญัติว่า

“เมื่อจำเลยได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขและภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนดตามมาตรา 132 แล้ว ให้ศาล สั่งยุติคดีโดยไม่ต้องมีคำพิพากษาเกี่ยวกับการกระทำความผิดของจำเลย เว้นแต่คำสั่งเกี่ยวกับของกลาง และ ให้ถือว่าสิทธิภาคีอาญามาฟ้องเป็นอันระงับ

ถ้าจำเลยผิดเงื่อนไขตามมาตรา 132 ก็ให้ศาลยกคดีขึ้นพิจารณาพิพากษาต่อไป”

แก้ไขเป็น “เมื่อจำเลยได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขและภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนดตามมาตรา 132 แล้ว ให้ศาลสั่งยุติคดีโดยไม่ต้องมีคำพิพากษาเกี่ยวกับการกระทำความผิดของจำเลย เว้นแต่คำสั่งเกี่ยวกับ ของกลาง คำสั่งเกี่ยวกับคดีส่วนแพ่ง หากมี และให้ถือว่าสิทธิภาคีอาญามาฟ้องเป็นอันระงับ

ถ้าจำเลยผิดเงื่อนไขตามมาตรา 132 ก็ให้ศาลยกคดีขึ้นพิจารณาพิพากษาต่อไป”

3. ปัญหาการบังคับคดีส่วนแพ่งกรณีของเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิด

ผู้ศึกษาเห็นควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดี เยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 10 จากเดิม บัญญัติว่า

“ศาลเยาวชนและครอบครัวมีอำนาจพิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งในคดี ดังต่อไปนี้”

- (1) คดีอาญาที่มีข้อหาว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิด
- (2) คดีอาญาที่ศาลซึ่งมีอำนาจพิจารณาคดีธรรมดาได้โอนมาตามมาตรา 97 วรรคหนึ่ง
- (3) คดีครอบครัว
- (4) คดีคุ้มครองสวัสดิภาพ
- (5) คดีอื่นที่มีกฎหมายบัญญัติให้เป็นอำนาจหน้าที่ของศาลเยาวชนและครอบครัว”

แก้ไขเป็น “ศาลเยาวชนและครอบครัวมีอำนาจพิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งในคดี ดังต่อไปนี้”

- (1) คดีอาญาที่มีข้อหาว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิด
- (2) คดีแพ่งที่ฟ้องหรือหมายเรียกบิดา มารดา หรือบุคคลอื่นซึ่งดูแลเด็กหรือเยาวชน ให้ร่วมรับผิดชอบ

ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 429 และมาตรา 430 จากการกระทำความผิดของเด็กหรือเยาวชน

- (3) คดีอาญาที่ศาลซึ่งมีอำนาจพิจารณาคดีธรรมดาได้ไต่ถามตามมาตรา 97 วรรคหนึ่ง
- (4) คดีครอบครัว
- (5) คดีคุ้มครองสวัสดิภาพ
- (6) คดีอื่นที่มีกฎหมายบัญญัติให้เป็นอำนาจหน้าที่ของศาลเยาวชนและครอบครัว”

เห็นควรแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 จากเดิม บัญญัติว่า

“ในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ถ้าผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนเพราะเหตุได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือได้รับความความเสื่อมเสียต่อเสรีภาพในร่างกาย ชื่อเสียงหรือได้รับความเสียหายในทางทรัพย์สินอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดของจำเลย ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาขอให้บังคับจำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ตนก็ได้

การยื่นคำร้องตามวรรคหนึ่ง ผู้เสียหายต้องยื่นคำร้องก่อนเริ่มสืบพยาน ในกรณีที่ไม่มี การสืบพยานให้ยื่นคำร้องก่อนศาลวินิจฉัยชี้ขาดคดี และให้ถือว่าคำร้องดังกล่าวเป็นคำฟ้องตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและผู้เสียหายอยู่ในฐานะ โจทก์ในคดีส่วนแพ่งนั้น ทั้งนี้ คำร้องดังกล่าวต้องแสดงรายละเอียดตามสมควรเกี่ยวกับความเสียหายและจำนวนค่าสินไหมทดแทนที่เรียก ร้องหากศาลเห็นว่าคำร้องนั้นยังขาดสาระสำคัญบางเรื่อง ศาลอาจมีคำสั่งให้ผู้ร้องแก้ไขคำร้องให้ชัดเจนก็ได้

คำร้องตามวรรคหนึ่งจะมีค่าขอประการอื่นที่มีใช้คำขอบังคับให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทน อันเนื่องมาจากการกระทำความผิดของจำเลยในคดีอาญามีได้ และต้องไม่ขัดหรือแย้งกับคำฟ้องในคดีอาญา ที่พนักงานอัยการเป็น โจทก์ และในกรณีที่พนักงานอัยการได้ดำเนินการตามความในมาตรา 43 แล้ว ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องตามวรรคหนึ่งเพื่อเรียกทรัพย์สินหรือราคาทรัพย์สินอีกไม่ได้”

แก้ไขเป็น “ในคดีที่พนักงานอัยการเป็น โจทก์ ถ้าผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทน เพราะเหตุได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือได้รับความความเสื่อมเสียต่อเสรีภาพในร่างกาย ชื่อเสียง หรือได้รับความเสียหายในทางทรัพย์สินอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดของจำเลย ผู้เสียหายจะยื่นคำร้อง ต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาขอให้บังคับจำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ตนก็ได้

การยื่นคำร้องตามวรรคหนึ่ง ผู้เสียหายต้องยื่นคำร้องก่อนเริ่มสืบพยาน ในกรณีที่ไม่มี การสืบพยานให้ยื่นคำร้องก่อนศาลวินิจฉัยชี้ขาดคดี และให้ถือว่าคำร้องดังกล่าวเป็นคำฟ้องตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและผู้เสียหายอยู่ในฐานะ โจทก์ในคดีส่วนแพ่งนั้น ทั้งนี้ คำร้อง ดังกล่าวต้องแสดงรายละเอียดตามสมควรเกี่ยวกับความเสียหายและจำนวนค่าสินไหมทดแทนที่เรียก ร้องหากศาลเห็นว่าคำร้องนั้นยังขาดสาระสำคัญบางเรื่อง ศาลอาจมีคำสั่งให้ผู้ร้องแก้ไขคำร้องให้ชัดเจนก็ได้

คำร้องตามวรรคหนึ่งจะมีค่าขอประการอื่นที่มีใช้คำขอบังคับให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทน อันเนื่องมาจากการกระทำความผิดของจำเลยในคดีอาญามีได้ และต้องไม่ขัดหรือแย้งกับคำฟ้องในคดีอาญา ที่พนักงานอัยการเป็น โจทก์ และในกรณีที่พนักงานอัยการได้ดำเนินการตามความในมาตรา 43 แล้ว ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องตามวรรคหนึ่งเพื่อเรียกทรัพย์สินหรือราคาทรัพย์สินอีกไม่ได้ เว้นแต่ได้ยื่นคำร้องตาม วรรคหนึ่ง ต่อศาลเยาวชนและครอบครัว ให้ผู้เสียหายมีสิทธิขอให้ศาลหมายเรียกบุคคลซึ่งจะต้องร่วมรับผิดชอบ

กับเด็กหรือเยาวชนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 429 และมาตรา 430 เข้ามาเป็นคู่ความในคดีได้”

เอกสารอ้างอิง

วรภัทร รัตนาพาณิชย์. กฎหมายเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน **Juvenile Law**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2568.

สหรัฐ กิติ สุภการ. **หลักและคำพิพากษา: พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวฯ (ปรับปรุงใหม่ 2567)**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ คอร์เปอเรชั่นส์, 2567.

ฉัตรวงษ์ ศรีพวาทกุล. การเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากการกระทำความผิดอาญาในเขตอำนาจศาลเยาวชนและครอบครัว [Online]. Available URL: https://library.coj.go.th/pdf-view.html?fid=52709&table=files_biblio, 2568.

พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3637/2562.